

УДК 712*635.9

Студ. С.А. Гейц

Навук. кір. ас. І.К. Зельвовіч

(кафедра ландшафтнага праектавання і садова-паркавага будаўніцтва, БДТУ)

ВЫКАРЫСТОЎВАННЕ ІНТРАДУКАВАННЫХ ДРАЎНЯНЫХ РАСЛІН У ПАРКАХ БЕЛАРУСІ І ЗА ЯЕ МЕЖАМІ

Першыя звесткі пра інтродукцыю драўняных раслін у еўрапейскія краіны адносяць да эпохі Адраджэння, калі былі адкрыты новыя кантыненты і пачалі наладжвацца гаспадарчыя і культурныя сувязі з іншымі народамі.

Пачыная з XV стагоддзя інтродукцыя набывае шырокія маштабы ў асобных краінах Еўропы. У гэты час з'яўляюцца спецыялізаваныя гадавальнікі і садовыя гаспадаркі для вырошчвання раслін-экзотаў, завезеных з іншых краін. У далейшым яны сталі асновай стварэння батанічных садоў і паркаў, у якіх пачалі праводзіцца буйныя работы па акліматызацыі і інтродукцыі драўняных раслін.

Найбольш шырокае распаўсюджанне інтродукцыя набывае ў такіх краінах Заходняй Еўропы, як Францыя, Германія, Англія, дзе былі створаны адмысловыя акліматызацыйныя аб'яднанні.

Новыя драўняныя пароды на тэрыторыі Расіі пачалі з'яўляцца ў часы Пятра I, які паспрыяў стварэнню ў Маскве, Пецярбургу і іншых буйных гарадах аптэкарскіх агародаў, правобразаў цяперашніх батанічных садоў.

Шырокае распаўсюджванне інтродукаваных раслін вялося на Украіне ў XVIII-XIX стагоддзях. У гэты час закладваюцца знакамітыя паркі і дэндропаркі («Александрыя», «Сафіеўка»), у якіх пачынаецца вырошчванне экзатычных драўняных раслін з розных кліматычных зон. Актыўная інтродукцыя іншаземных відаў пачалася з другой паловы XIX ст.

Новыя віды, рэдкія садовыя формы паступова становяцца здабыткам шматлікіх паркаў, займаюць іх найбольш парадныя месцы. Расліны-экзоты выкарыстоўваліся звычайна ў выглядзе салітэраў на вялікіх палянах, у партэрах, часам – у невялікіх групах і нават аляях. У XIX ст. у сувязі з павелічэннем попыта на драўніну пачынаецца выпрабаванне новых відаў дрэў у лясных культурах.

Першыя звесткі пра інтродукцыю драўняных раслін на тэрыторыю Беларусі адносяцца да першай паловы XIX стагоддзя. У гэты перыяд вакол замкаў і сядзібаў буйных землеўладальнікаў закладваюцца сады і паркі, у азеляненні якіх выкарыстоўваюцца нароўні з мясцовымі экзатычнымі відаў ў асноўным з краін Заходняй

Еўропы, Паўночнай Амерыкі, Крыма і Каўказа. Прыкладам інтрадукцыі і выпрабоўвання новых драўняных раслін з'яўляецца сядзібны парк князеў Скірмунтаў у весцы Парэчча Пінскага раёна. Па сённяшні дзень Парэцкі парк багаты вялікай колькасцю рэдкіх раслін-экзотаў. Большасць каштоўных іншаземных парод парка ўнікальны для тэрыторыі Беларусі.

На цяперашні час на тэрыторыі Беларусі расце прыкладна 700 відаў інтрадукаваных драўняных раслін. Найбольш багаты відавы састаў раслін-экзотаў адзначаецца ў заходніх абласцях краіны, дзе прыродна-кліматычныя ўмовы найбольш спрыяльны для інтрадукцыі. Умерана-кантынентальны клімат і больш высокая тэмпература паветра падыходзяць для паспяховага вырошчвання экзатычных раслін.

Больш за 50 відаў інтрадукаваных драўняных раслін з'яўляюцца ўнікальнымі для тэрыторыі Беларусі. Да найбольш каштоўных раслін-экзотаў можна аднесці гінкга двухлопасцевы, балотны кіпарыс звычайны, лапіну крылаплодную, цюльпанавыя дрэва, дуб аксаміцісты і шарлахава, ліпу каралінскую і вугорскую, бук лясны.

Гінкга двухлопасцевы (*Ginkgo biloba* L.). Адзіны прадстаўнік рэліктавага рода гінкга, які дажыў да нашых дзён. Гінкга двухлопасцевы сустракаецца ў азеляненні парка імя Луначарскага ў Гомелі і на тэрыторыі вучэбнага корпуса БДТУ. Гінкга з'яўляецца каштоўнай і арыгінальнай драўнянай раслінай. Высокадэкаратыўны пірамідальнай формай кроны ў маладым узросце і своеасаблівым веерападобным лісцем, якое восенню афарбоўваецца ў ярка-жоўты колер.

Балотны кіпарыс звычайны (*Taxodium distichum* L.). Асноўная драўняная парода Фларыды, якая лічыцца жывым выкапнем Зямлі. Адзіны ўнікальны для культуры Беларусі экзэмпляр балотнага кіпарыса захаваўся ў парку Парэчча Пінскага раёна. Пры дастатковай вільготнасці глебы можа ўтвараць пнеўматафоры (надземныя паветраныя карані). Увосень лісце балотных кіпарысаў набывае іржавае адценне. Адна з найбольш дэкаратыўных драўняных парод.

Лапіна крылаплодная (*Pterocarya pterocarpa* Kunth.). У прыродзе распаўсюджана ў Закаўказзі, усходняй Турцыі, Лазістане, Іране. З'яўляецца старажытным відам, прадстаўніком тургайскай флоры. У культуры Беларусі адзначана толькі ў Парэцкім парку Пінскага раёна. Дэкаратыўна арыгінальнымі звісаючымі суквеццямі і пышной формай кроны. Перспектыўна для азелянення ўзбярэжжаў вадаёмаў, паніжаных участкаў рэльефу.

Цюльпанавыя дрэва (*Liriodendron tulipifera* L.). У прыродзе

расце ў шырокалісцевых лясах Паўночнай Амерыкі. Унікальнае для Беларусі цюльпанавое дрэва расце ў парку Парэчча Пінскага раёна. Дэкаратыўна лірападобным лісцем, арыгінальнымі цюльпанавымі кветкамі, прыгожай формай кроны. Каштоўная парода для стварэння садова-паркавых кампазіцый.

Дуб аксаміцісты (*Quercus velutina* Lam.). У прыродзе распаўсюджаны ў зоне шырокалісцевых лясоў Паўночнай Амерыкі. Добра расце ў Парэцкім парку Пінскага раёна. Дэкаратыўны своеасаблівым лісцем, якое напрацягу вегетацыйнага перыяда адрозніваецца рознай афарбоўкай. Лічыцца адным з самых буйных паўночна-амерыканскіх дубоў.

Дуб шарлаховы (*Quercus coccinea* Muench.). У прыродзе расце ў зоне шырокалісцевых лясоў Паўночнай Амерыкі, часцей за ўсё ў прыбярэжных раёнах. У Беларусі быў адзначаны ў Райцах Карэліцкага раёна. Адметны бліскучым цёмна-зялёным лісцем, магутнай раскідзістай кронай. Асабліва дэкаратыўны восенню, калі лісты набываюць пунсовую афарбоўку.

Ліпа каралінская (*Tilia caroliniana* Mill.). У прыродзе распаўсюджана ў шырокалісцевых і субтрапічных лясах паўднёва-ўсходніх штатаў ЗША. Была адзначана ў Манькавіцкім парку Столінскага раёна. Дэкаратыўна раскідзістай кронай, прыгожым буйным лісцем.

Ліпа лямцавая, ці вугорская (*Tilia tomentosa* Moench.). У прыродзе расце ў Малдавіі, у заходніх абласцях Украіны, ад паўднёва-ўсходніх раёнаў Заходняй Еўропы да цэнтральнай часткі Балканскай паўвострава. Экзэмпляры ліпы вугорскай былі адзначаны ў Манькавіцкім парку Столінскага раёна. Дэкаратыўна белаватым з ніжняга боку ад лямцавага аблямавання лісцем.

Бук лясны (*Fagus sylvatica* L.). Арэал віда ахоплівае амаль усю Заходнюю і частку ўсходняй Еўропы. У Беларусь інтрадукаваны ў першай палове XIX ст.

Добрыя экзэмпляры пладаносячага бука ляснога былі адзначаны ў Пінске, Століне, Грушаўцы Ляхавіцкага раёна, Парэччы Пінскага раёна, Высокім Камянецка раёна. У Парэччы і Брэсце адзначаны экзэмпляры бука ляснога з пурпуровым лісцем. Дэкаратыўны гладкай шэрай карой і шырокацыліндрычнай магутнай кронай. З'яўляецца каштоўнай пародай для азелянення. Найбольш шырока інтрадукаваныя драўняныя расліны выкарыстоўваліся ў азеляненні ўкраінскага парка Сафіеўка, які з'яўляецца помнікам садова-паркавага мастацтва канца XVIII – першай паловы XIX стагоддзя.

Сярод экзатычных раслін парка можна адзначыць балотны

кіпарыс звычайны, сасну Веймутава, цюльпанавае дрэва, бук лясны, сафору японскую, таполю пірамідальную, гінкга двухлопасцевы, платан, розныя віды еляў. Пачыная з канца XIX стагоддзя ў парку было сабрана звыш ста відаў і формаў выключных драўняных раслін. Парк Сафіеўка з'яўляецца нацыянальным дэндраланічным паркам Украіны.

Багаты відавы састаў інтрадукаваных драўняных раслін прадстаўлены ва ўкраінскім дэндралагічным парку Александрыя.

Самы вялікі і буйны дэндрапарк Украіны быў заснаваны ў 1788 годзе. Калекцыйны фонд дэндрапарка налічвае звыш 2500 відаў, формаў, гатункаў раслін, сярод якіх найбольш цікавымі з'яўляюцца: сосны чорная і Веймутава, ядловец віргінскі, цюльпанавае дрэва, лістоўніцы польская і еўрапейская, дуб чырвоны, гледзічыя трохкалочкавая, глог ружовы махрысты.

Вялікую каштоўнасць уяўляе шматвекавая дуброва парка.

Інтрадукаваныя драўняныя расліны знайшлі шырокае распаўсюджанне ў польска-нямецкім парку Мускау, размешчаным на мяжы Польшчы і Германіі. Парк Мускау з'яўляецца самым вялікім англійскім ландшафтным паркам у Цэнтральнай Еўропе. Парк быў закладзены ў 1815 годзе, і ўжо да 1820 года ў Мускау былі высаджаны першыя 800 000 дрэў (дубоў, букаў, таполяў і платанаў) і 42 000 кустоў. Пасля Другой сусветнай вайны парк Мускау быў адноўлены і ў 2004 годзе быў занесены ў спіс Сусветнай спадчыны ЮНЭСКО.

Беларускія сядзібныя і замежныя паркі з'яўляюцца каштоўнымі дэндралагічнымі і садова-паркавымі аб'ектамі, у якіх назапашаны багаты генафонд драўняных раслін. На тэрыторыі паркаў расліны-экзоты растуць у выглядзе салітэраў, невялікіх груп, алей, участкаў лесакультур.

Сярод іх шмат відаў, садовых формаў, гібрыдаў, гатункаў, перспектыўных для азелянення тэрыторыі Беларусі. Каштоўныя расліны-інтрадуцэнты неабходна выкарыстоўваць у якасці матачнікаў для далейшага размнажэння.

ЛІТАРАТУРА

1. <http://refleader.ru/jgejgeqasqasjge.html>
2. Федорук, А.Т. Интродуцированные деревья и кустарники западной части Белоруссии / А.Т. Федорук // АН БССР; под ред. акад. И.Д. Юркевича. – Мн.: Изд-во БГУ, 1972. – 192 с.
3. [https://ru.wikipedia.org/Софіевка_\(парк\)](https://ru.wikipedia.org/Софіевка_(парк))
4. <http://kayrosblog.ru/foto-puteshestvie-v-dendropark-aleksandriya>
5. <http://tury.club/sight/15134>